

Veera Juntunen

Luonnontieteiden kandidaatti
Turun yliopisto

Rajavalvonta muuttuvassa maailmassa

Avainsanat: rajavalvonta, ylijäräinen liikkuvuus, pakolaisuus, Suomi, Venäjä

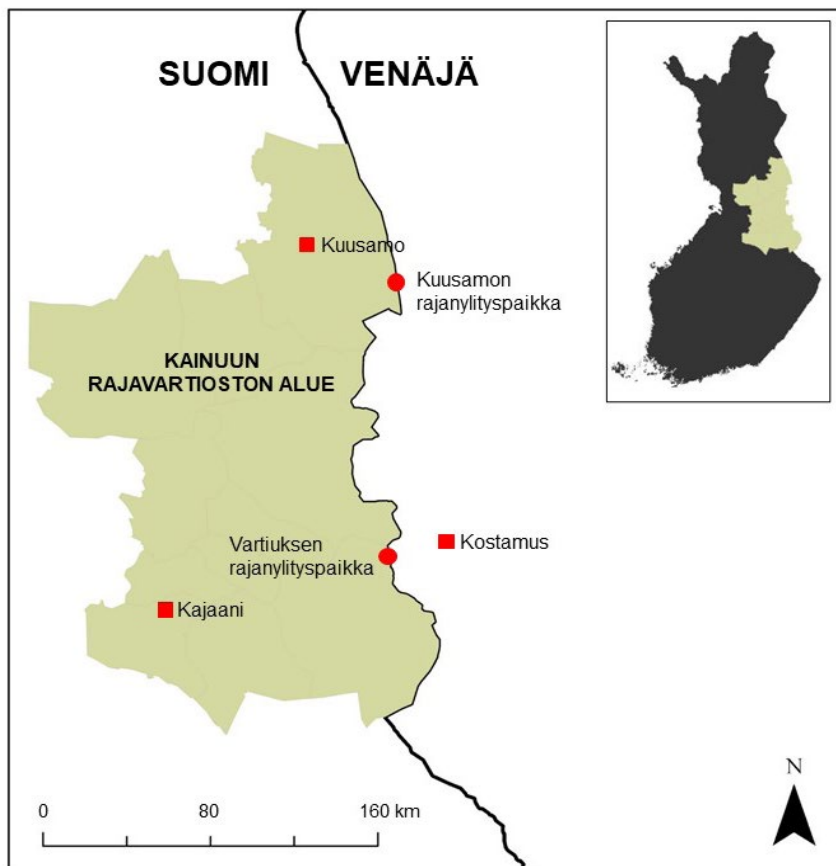
Rajat, valvonta ja geopolitiikka ovat kiehtoneet minua jo pitkään. Päätin tehdä pro gradu -tutkielmani rajavalvonnasta, koska siinä pystyin yhdistämään kaikki kolme mielenkiinnon kohdettani. Tutkimusalueeksi valitsin Kainuun rajavartioston alueen (Kuva 1.), koska sitä on tutkittu vähemmän kuin esimerkiksi Kaakkois-Suomen rajavartioston aluetta. Kainuun rajavartioston alueella välimatkat ovat pitkiä ja alue on kuntakeskuksia lukuun ottamatta harvaanasuttua. Minulla on myös sukulaisia Kainuussa, minkä vuoksi tämä alue kiinnosti minua erityisesti.

Pro gradu -tutkielmassani tutkin, miten Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa ja rajavartioiden työnkuva on muuttunut viidenkymmenen vuoden aikana, miten Kainuun rajavartioston alueen ominaispiirteet vaikuttavat rajavartioiden työhön sekä millaisia haasteita ja mahdollisuuksia rajavalvonnassa tulevaisuuteen liitetään. Aineiston keräsin haastattelemalla yhdeksää Kainuun rajavartioston nykyistä tai reservissä olevaa työntekijää. Haastateltavat olivat joko rajavartioita tai johtoportaan henkilöitä. Aineiston analysoinnissa käytin sisälönanalyysia. Tässä artikkelissa käsittelem tutkimuksessa esille tulleita tulevaisuuden haasteita ja mahdollisuuksia sekä jo tapahtuneita muutoksia.

Valtioiden välinen yhteistyö ennakoimattoman liikkumisen hallitsemisessa

Tutkimuksessa selvisi, että Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa on muuttunut monipuolisemmaksi ja avoimemmaksi kuin mitä se on ollut esimerkiksi kylmän sodan aikaan toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Haastateltavat kokevat, että tarkasteluajanjakson aikana tapahtuneisiin muutoksiin Suomen ja Venäjän välisessä rajavalvonnassa yhteistyössä ovat vaikuttaneet erityisesti Neuvostoliiton hajoaminen, globalisaatio ja teknologian kehitys. Koko tarkasteluajanjakson yhteistyötä ovat hoitaneet rajavaltuutetut, jotka ovat tavanneet säännöllisesti ja käyneet läpi ajankohtaiset asiat. Teknologian kehityksen ansiosta Suomi ja Venäjä voivat olla nykyään nopeasti yhteydessä toisiinsa ja viestiä mahdollisista luvattomista rajanylittäjistä viiveettä. Rajat alueet ovat erilaisten liikevirtojen kohdealueina, mikä vaatii luottamuksellista yhteistyötä valtioiden välillä. Tällaisia liikevirtoja ovat esimerkiksi rajan ylittäminen matkailun, sotien tai konfliktien vuoksi. Ennakoimattoman liikkumisen hallitseminen edellyttää hyvää valtioiden välistä yhteistyötä ja varautumista.

Kuva 1. Kainuun rajavartioston alue kattaa 406 kilometriä Suomen ja Venäjän välistä rajaa.

Muutokset valtioiden geopoliittisissa suhteissa, ympäristökatastrofit ja sodat vaikuttavat rajojen toimintaan. Haastateltavieni mukaan pakolaisten ennakoimattoman liikkumisen hallitseminen edellyttää nopeaa reagointikykyä ja kansainvälistä yhteistyötä. 1980-luvulla läntiseen Keski-Eurooppaan saapui paljon pakolaisia sotien ja konfliktien vuoksi. Jo tällöin pakolaisten spontaania liikkumista pidettiin haasteena, sillä Euroopan valtioilla ei ollut keinoja hallita pakolaisten liikkeitä. Vaikka osa haastateltavista näkee Venäjän arvaamattomana valtiona, pitävät he kuitenkin erityisesti laajempia, globaaleja ilmiöitä tulevaisuuden haasteina, joihin on varauduttava. Varautuminen edellyttää jatkuvaa tilannetietoisuutta ja henkilöstön kouluttamista sekä riittävää henkilöstön määrää.

Maailman valtasuhteet ovat jatkuvassa muutoksessa ja ne vaikuttavat rajojen toimintaan ja niiden läpäistävytyteen. Esimerkiksi COVID-19 on sulkenut monia rajoja tilapäisesti, mikä vaikuttaa puolestaan valtioiden väliseen yhteistyöhön, asettaa uusia vaatimuksia ja muuttaa aiempia käytänteitä.

Keväällä 2020 koronapandemian seurauksena valtiot alkoivat määrittää uudenlaisia rajoja, joita pystytettiin myös valtioiden sisälle. Globalisaation ja rajojen avaamisen sijaan rajoja alettiin sulkea, jotta valtion ulkopuolelta tulevalta virukselta voitaisiin suojautua. Useat tutkijat toteavatkin, että rajojen suhteen kyse ei ole siitä katoavatko ne, vaan siitä, miten ne on muotoiltu tilassa, miten niillä kontrolloidaan, millaisia merkityksiä niille annetaan ja miten ne muuttuvat ajassa.

Ilmavalvonta ja automatisaatio tulevaisuuden mahdollisuuksina

Haastateltavat uskovat teknologian kehityksen tehostavan rajavalvontaa tulevaisuudessa. Erityisesti rajatarkastusten automatisaatio ja miehittämätön pienoiskopterivalvonta voivat olla vastauksia tulevaisuuden haasteisiin. On kuitenkin mahdollista, että jotkin teknologiset keksinnöt havaitaan ongelmallisiksi vasta sen jälkeen, kun niitä on käytetty pidempään. Esimerkiksi pienoiskopterien käyttö rajavalvonnassa on herättänyt kysymyksiä. Rajavalvonnassa niiden

käyttötarkoituksena on se, että rajoja voitaisiin valvoa yhä paremmin, mutta niitä on kritisoitu muun muassa siksi, että ne voisivat muuttaa rajojen luonnetta muuttaen ne virtuaalisiksi taisteluvyöhykkeiksi. Aseistettuja pienoiskoptereita käytetään myös sodissa ja niiden seurauksena siviilejä on saanut surmansa. Miehittämättömien pienoiskopterien käyttö muuttaa sodankäynnin videopelin tapaiseksi, jolloin sodan toiset osapuolet nähdään helpommin objekteina kuin ihmisinä.

Biometrinen tunnistaminen on yksi tulevaisuuden kehitysuunnista rajatarkastuksissa. Sillä tarkoitetaan henkilön identiteetin tunnistamista esimerkiksi sormenjäljistä tai iiriksestä. Haastateltavat kokevat biometrisen tunnistamisen keinoksi, joka suojelee myös matkustajia, koska heidän identiteettiään on tällöin vaikeampi varastaa. Biometrisia tunnistusmenetelmiä on kuitenkin kritisoitu esimerkiksi siitä, että niihin ajatellaan liittyvän systemaattista luokitteluvallankäyttöä kuten profilointia etnisyyden perusteella. Tällöin esimerkiksi tietyn kansalaisuuden omaavat ihmiset voidaan ohjata lisätarkastuksiin.

Ilmaisinelangoista kameroiden valvontapäätteiden tarkasteluun

Rajavartioiden työnkuva on muuttunut merkittävästi viidenkymmenen vuoden tarkasteluajanjakson aikana. Haastateltavien mukaan tärkeimmät syyt työnkuvan muuttumiseen ovat olleet Suomen liittyminen Euroopan unioniin, rajavalvonnan teknillistyminen ja teknologisen kehityksen antamat mahdollisuudet, rajavartioiden valtuuksien lisääntyminen sekä uudenlaiset aikaan sidotut haasteet kuten pakolaisuus. 1970- ja 1980-luvuilla Suomeen saapui vain muutamia yksittäisiä turvapaikanhakijoita vuodessa. 1990-luvulla Suomi alkoi vastaanottaa itsenäisesti tulleita turvapaikanhakijoita eri mittakaavassa kuin aiemmin, mutta vuoteen 2014 asti turvapaikanhakijoiden määrä pysyi muutamassa tuhannessa vuosittain. Vuosi 2015 oli poikkeuksellinen, sillä silloin Suomeen saapui 32 000 turvapaikanhakijaa, joista 1 700 pyrki Suomeen Suomen ja Venäjän välisen rajan kautta. Haastateltavat kertovat, että vuoden 2015 seurauksena Rajavartiolaitoksessa on varauduttu siihen, että määrältään suuria ja ennakoimattomia ihmisten rajanylityksiä ja liikkeitä voitaisiin hallita.

Ilmaisinelankojen ja jälkikenttien ajasta on siirrytty kameroiden valvontapäätteiden tarkasteluun ja varautumissuunnitelmien tekoon. Maailman muuttuessa myös rajavalvonnan on muututtava, jotta ajankohtaisiin haasteisiin voidaan vastata. Teknologian kehityksen on tarkoitus mahdollistaa rajan

valvonta kaikissa olosuhteissa pimeänäköka-meroilla ja hahmontunnistimilla. Teknillistyminen ja teknologian kehitys ovat antaneet rajavartioille myös mahdollisuuden partioida yhä laajemmalla alueella pienemmällä henkilöstömäärällä. Myös Suomen sisäiset muutokset näkyvät rajavartioiden työssä, kuten rajavartioiden valtuuksien lisääntymisenä, kun muu virkavalta on siirtynyt kauemmas rajan läheisyydestä. Vaikka moni asia on tarkasteluajanjakson aikana muuttunut, on rajaturvallisuudesta huolehtiminen säilynyt rajavartioiden päätehtävänä. Tutkimuksessa käsitelty tarkasteluajanjakso on melko pitkä, jolloin muutokset vaikuttavat suurilta, vaikka ne ovat kuitenkin tapahtuneet asteittain.

Rajavartijat turvallisuuden tunteen luojina

Kainuun ja Koillismaahan pitkät välimatkat ja harva asutus ilmenevät rauhallisuutena rajavartioiden työssä. Haastateltavien esittämä ajatus asutuksen edelleen vähenemisestä voisi muuttaa rajavartioiden työtä tulevaisuudessa merkittävästi. Maailman kuitenkin murroksessa COVID-19-pandemian seurauksena ja on epäselvää, vaikuttaako etätyön suosiminen jatkossa maaseudun ja Kainuun rajavartioston alueen väestön kasvuun. Toistaiseksi rajavartijat ovat Kainuun ja Koillismaahan harvaan asuttujen alueiden yleisiä viranomaisia, jotka hoitavat muidenkin viranomaisten tehtäviä sallituilla alueilla. Rajan koskemattomuuden takaamisen lisäksi rajavartioilla on näillä alueilla tärkeä tehtävä yleisen turvallisuuden tunteen luojina.

Haastateltavien mukaan Kostamuksen sijainti Suomen ja Venäjän välisen rajan läheisyydessä kasvattaa pohjoisen alueen rajanylitysten määrää. Haastateltavat tuovat esille myös sen, että Venäjän ja Suomen välinen suuri elintasoero lisää liikennettä rajan yli, kun ihmiset käyvät benssiini- ja muilla ostoksilla. Haastateltavat kertovat lisäksi, että Kainuun ja Koillismaahan alueella on havaittu myös alkoholin ja tupakan salakuljetusyrityksiä sekä asiakirjojen väärennöksiä, mutta suuremmat rikokset keskittyvät Kaakkois-Suomen rajavartioston alueelle. Kotieläinten rajanylitykset ovat yleisin Suomen ja Venäjän neuvottelua vaativa asia Kainuun rajavartioston alueella.

Kyläyhteisöön kuuluvasta rajavartijasta kansainväliseksi virkamieheksi

Tutkimus ei ole yleistettävissä koko Rajavartiolaitoksen näkemyksiin haastateltavien pienen määrän vuoksi. Tutkimuksen tarkoitus olikin luoda katsaus rajavalvonnan ajalli-

seen kehitykseen ja tulevaisuuden näkymiin perustuen Rajavartiolaitoksen virassa toimivien ja reservissä olevien henkilöiden haastatteluihin. On kiinnostavaa kuulla, miten rajavalvonnan parissa työskentelevät henkilöt itse näkevät rajavalvonnan ja sen kehityksen.

Haastateltavien mukaan Suomen liittymisen Euroopan unioniin ja Schengenin sopimukseen ovat antaneet rajavartijoille uusia tehtäviä ja toimintatapoja, joita on noudatettava. Rajavartijat eivät enää valvo vain Suomen rajoja, vaan ovat mukana myös Euroopan yhteisissä rajavalvontatehtävissä. Globalisaatio on muuttanut rajojen merkitystä ja niiden piirteitä, kun esimerkiksi ylirajaisen liikkumisen määrä on kasvanut. Erilaiset aikaan sidotut ilmiöt, kuten pandemiat, pakolaisten liikkuminen ja terrorismi vaikuttavat toimintaan rajoilla sekä siihen, millaisena rajan ulkopuolinen koetaan. Rajan on menneisyydessä koettu suojaavan rajan sisäpuolista aluetta, valtiota, rajan ulkopuoliselta, joka on uhkaava ja arvaamaton. Nykyään valtiot ovat keskenään muodostaneet ryhmittymiä, joilla koetaan olevan yhteinen ulkopuolinen. Esimerkkinä tästä on Schengen-alue ja sen yhteinen rajavalvonta. COVID-19-pandemian vuoksi ajatukset globalisaatiosta ja sen edistämisestä ovat kuitenkin muutoksessa, ja pandemian seurauksena esimerkiksi matkustaminen on rajoitetumpaa kuin ennen pandemiaa.

Tutkimuksessa selvisi, että mahdollisiksi koetut uhat muuttuvat jatkuvasti ja tulevaisuuden haaste voi olla asia, jota ei vielä osata ajatella. Varautumisella ja valtioiden välisellä tiiviillä yhteistyöllä on kuitenkin mahdollista sopeutua jatkuvasti muuttuvan maailman haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe voisi olla, miten COVID-19 on vaikuttanut rajojen käytänteisiin ja millaisia seurauksia sillä tulevaisuudessa on esimerkiksi valtioiden välisten sopimusten kannalta. Kuten aikaisemmissa tutkimuksissa on tullut ilmi, vahvistui tässäkin tutkimuksessa se näkemys, että alueellinen valta ja kontrolli ilmenevät muuallakin kuin rajan välittömässä läheisyydessä ja että raja itsessään on valvottu tila, jonka muuttumattomuutta ja koskemattomuutta ylläpidetään rutiininomaisin valvonnan keinoin. Tästä esimerkkinä on neliportainen rajaturvallisuusmalli, jonka kauimmaisella portaalla laitonta maahantuloa estetään jo ennen kuin henkilö on rajalle saapunut. Muut kolme porrasta ovat valtioiden välinen yhteistyö rajavalvonnassa, Suomen puolen rajatarkastukset ja maastorajavalvonta sekä ulkomalaisvalvonta sisämaassa.

Tekemissäni haastatteluissa korostuivat teknologian kehitys ja erityisesti suurten

ihmisjoukkojen liikkumisen ennakoimattomuus. Haastateltavien kokemukset teknologian kehityksen antamista mahdollisuuksista perustuvat pitkälti rajavalvonnan virallisiin tavoitteisiin, suunnitelmiin ja kehityskohteisiin. Haastateltavat kertoivat, että vuoden 2015 suuren pakolaismäärän seurauksena Rajavartiolaitoksessa on varauduttu ja kehitetty nopeasti käyttöön otettavia toimintasuunnitelmia, joilla voidaan hallita suurten ihmisjoukkojen liikkumista. Vaikka pakolaisia ei tuolloin saapunut Suomeen Kainuun rajavartioston alueen kautta, on samanlaisen tilanteeseen varauduttu valtakunnallisesti. Haastateltavat toivat esille muun muassa ilmastonmuutoksen sekä rauhattoman ja nopeasti muuttuvan maailmantilanteen, jotka voivat aikaansaada suuria muuttoliikkeitä ja ihmisten ennakoimattomaa liikkumista myös tulevaisuudessa.

Lähteet

- Bhatia, Renu (2013). Biometrics and face recognition techniques. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering*, 3 (5), 93–99.
- Esri, Kunnat (2020). ArcGis Pro.
- Esri, Valtio (2021). ArcGis Pro.
- Hall, Rachel (2015). *The transparent traveler*. Durham: Duke University Press.
- Heiskanen, Heikki (2020). Koronavirus pani globalisaation tauolle – historiassa pandemiat ovat aina seuranneet ihmiskunnan kehitystä. *Helsingin Sanomat*, 24.3.2020. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-11271465>. Luettu 24.4.2020.
- van Houtum, Henk (1998). *The development of cross-border economic relations*. Tilburg: Center.
- Häkli, Jouni (2008). Konfliktit ja symbolinen väkivalta – geopolitiikkaa kehon tilassa. *Terra*, 120 (3), 147–157.
- Jensen, Ole (2016). Drone city – power, design and aerial mobility in the age of “smart cities”. *Geographica Helvetica*, 71, 67–75.
- Juntunen, Veera (2021). ”Ei tunne enää samaksi” – rajavalvonta muuttuvassa maailmassa. Pro gradu. Turun yliopisto, maantieteen ja geologian laitos, maantieteen oppiaine.
- Koivuranta, Esa (2016). Presidentti Niinistö: rajasopimus syntyi suomalaisten tahdosta, ei Venäjän. *Yle uutiset*, 10.4.2016. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-8808386>. Luettu 13.4.2021.
- Loescher, Gil (1989). The European community and refugees. *International Affairs*, 65 (4), 617–636.
- Paasi, Anssi (1995). The social construction of peripherality: the case of Finland and the Finnish-Russian border area. Heikki Eske-

- linen & Folke Snickars (toim.), *Competitive European peripheries*. Berlin: Springer, 235–258.
- Partanen, Jukka (2017). *Turvana rajalla*. Pohjois-Karjalan rajavartiosto: Pohjois-Karjalan rajamieskilta.
- Prokkola, Eeva-Kaisa (2019). Border-regional resilience in EU internal and external border areas in Finland. *European Planning Studies*, 27 (8), 1587–1606.
- Radil, Steven M., Jaume Castan Pinos & Thomas Ptak (2020). Borders resurgent: towards a post-Covid-19 global border regime? *Space and Polity*. DOI:10.1080/13562576.2020.1773254.
- Tuohinen, Petteri & Virve Kähkönen (2015). Orpo Ruotsin rajatarkastuksista: Suomeen ehkä vähemmän turvapaikanhakijoita – Sipilä: Suomella ei tarvetta vastaavaan. *Helsingin Sanomat*, 11.11.2015. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002865836.html>. Luettu 30.4.2021.
- Walters, William (2002). Mapping Schengenland: denaturalizing the border. *Environment and Planning D: Society and Space*, 20, 561–580.

Uudistunut digitaalinen Siirtolaisrekisteri palvelee nyt sukututkijaa monipuolisemmin!

Rekisterin käyttö on tuotu vuodelle 2021 ja siitä on tehty entistä helppokäyttöisempi, vaikka tuttu ulkomuoto on säilytetty. Muutoksen myötä yhdellä haulilla on mahdollista hakea useammasta eri kannasta, mikä ei aikaisemmin ollut mahdollista.

Uudistettu Siirtolaisrekisteri on kerännyt käyttäjiä yli odotusten, heti alkuvuodesta niitä oli jo 600 vuosittaisen 200 sijasta, ja nyt käyttäjiä on jo noin 1 400 kpl.

Rekisterin kehittämistyötä on jatkettu ja uusia toiminnallisuuksia on lisätty mm. seuraavasti:

- Yksityiskohtainen hakuohjeistus aloitussivulla
- Yksittäisen hakutuloksen sivulle tulee ehdotuksia vastaavista tuloksista
- Hakutulosten esitystavan valintamahdollisuus (suppea / laaja)
- Hakutulosten järjestäminen sukunimen mukaisesti
- Katkaisumerkkien (* tai %) käyttö nyt mahdollista myös Lähtöpäivä-kriteerillä haettaessa
- Mahdollisuus asettaa maksimimäärä hakutuloksia per sivu
- Sivujen selaaminen myös hakutulosten yläpuolelle

Korjaukset:

- Hakutulossivu säilyttää tilansa kun valitaan tulos tarkasteltavaksi
- Korjattu kielioppivirhe salasanan nollaus -sivulta
- Hakukriteerin ja -kentän teksti "Syntymäaika" muutettu muotoon "Syntymävuosi"

Tutustu uudistettuun rekisteriin:

<https://siirtolaisrekisteri.siirtolaisuusinstituutti.fi/>